

PRISTUPI

KATEHEZA KAO UČENJE VJERSKOG ISKUSTVA U SEKULARIZIRANOM DRUŠTVU

Jože Ramovš

VJERSKI DOŽIVLJAJ

Na jesenskim katehetskim savjetovanjima u predavanju sam rasčlanio značenje izraza iskustvo, doživljavanje i doživljaj.

Iskustvo je to što ljudska savjest dobiva iz materijalnog svijeta vidom, opipom, sluhom, njuhom, okusom i drugim čutilnim organima. Iskustvo je dakle „materijalni” vid ljudskog spoznavanja stvarnosti, zato je uvijek mjerljivo, na raspolaganju za eksperiment, neosobno i zamjenljivo.

Doživljavanje je ono što u svojoj unutrašnjosti i u potpunoj cjelovitosti pojmimo. To je neposrednost i cjelovitost važnog događanja u ljudskoj savjesti. Nasuprot „materijalnom” iskustvu, doživljavanje je uvijek duhovni vid savjesti, zato je pridjevska kombinacija „duhovno doživljavanje” pleonazam. Ako je iskustvo itekako još surov i neosobni prodor materijalnoga u savjest, doživljavanje je već osobna duhovna hrana koja u savjesti nastaje iz neposrednog iskustva i iz sveg bogatstva osobnosti.

Doživljaj je pak ono što čovjek uz iskustvo i doživljavanje spoznaje i što postane životnim vlasništvom njegove savjesti. Doživljaj je dakle osobno duhovno bogatstvo, ono što mi u životu ostane kao gradivo čvrste jezgre osobnog savjesnog ja (njem. *selbst*, engl. s kombinacijom posvojnih pridjeva *self*).

Mogli smo također zaključiti da klasični evropski i suvremeni romanski i germanski jezici za sva tri značenja imaju uglavnom samo jedan izraz (*empeiria, experientia, esperienza, experience, experience, die Erfahrung*), dok mi Slovenci dosljedno upotrebljavamo i razlikujemo sva tri izraza, svaki za posebnu nijansu. U upotrebi Crkve je izraz vjersko iskustvo koje točno odgovara tek u kakvih 10% primjera, dok preostalih 90% otpada na vjersko doživljavanje i na vjerski doživljaj, i to na svakoga od njih približno jednako. I ovdje ih možemo donekle razdvojiti:

Vjersko iskustvo je zaista sav materijalni vid kod prihvata vjerskog uživanja, na primjer gradnja i popravak crkava, vjeronaučnih dvorana i župnih domova, uzdržavanje svećenika, milodari i crkveni porez i sve drugo u vezi s ekonomikom i organizacijom crkvenog života; dakle sve što je psihološki i sociološki mjerljivo, statistika onih koji dolaze u crkvu nedjeljom, i druga vjerska praksa, navještajne metode i pomagala, vanjski vidovi vjerskih manifestacija i slično.

Vjersko doživljavanje su čovjekovi osjećaji, želje, mišljenja i sva druga događanja u njegovoj savjesti, u njegovoj pameti, njegovom srcu i njegovoj svijesti, što se odnosi na Boga i uopće na vjerske širine njegove životne stvarnosti.

Vjerski doživljaj je trajni vjerski vid njegove

osobnosti, dakle sve to što se po vjerskim iskustvima, naročito pak po vjerskom doživljavanju, ugradilo u njegovu trajnu osobnu jezgru, bilo odgojem, bilo osobnim vlastitim naporima, svakako uvijek pod zaštitom Božje milosti.

Cilj kršćanske kateheze je razmišljanje o tome kako je moguće doći do vjerskog doživljaja, naročito o tome kako doći do vjerskog doživljavanja i i do vjerskog doživljaja danas kod nas, dakle u svjetovnom društvu. Najprije ćemo se zaustaviti na teoretskoj razini i ustanoviti promjenu koja nastaje u metodologiji naviještanja pri prijelazu kršćanskog društva u svjetovno – to je promjena katehetske paradigme. Nakon toga ćemo ocrtati nekoliko temeljnih katehetskih mogućnosti po novoj paradigmi.

I sada moram upozoriti, na inače samu po sebi razumljivu činjenicu, da će svo moje raspravljavanje biti ograničeno na ljudsku stranu vjerovanja, pri čemu Božju stranu pretpostavljam kao razumljivu samu po sebi; govorit ćemo dakle samo o „čovječjoj metodologiji i tehnologiji” vjerovanja. Mislim da je ovaj suvremeni izraz sasvim odgovarajući, iako bi bilo ugodnije čuti kad bi rekli da ćemo govoriti o tome što i kako možemo napraviti da i danas vjerom odgovaramo na Božji nagovor o ljubavi svem stvorenju, našem životu i povijesti i da pritom taj Božji nagovor o ljubavi pretpostavljamo jer je konstantna činjenica. Budući dakle da je u tom dijalogu problematična samo kvaliteta našeg odgovora, posvećujemo se metodologiji i tehnologiji toga odgovora, dok Božja strana nije problematična, zato o njoj nema smisla raspravljati, već je preporučljivije u nju uroniti u kontemplativnom čašćenju.

PROMJENA TISUĆLJETNE KATEHETSKE PARADIGME

Što je to katehetska paradigma?

Paradigma (paradigma to = primjer, obrazac, uzorak) to je osnovni uzorak za poimanje stvarnosti i pristup do nje na nekom području spoznaje; to je fenomenološko i metodološko stanište iz kojeg gledamo na svu stvar; to je samorazumljiva osnovna ideja po kojoj samostalno usmjeravamo svo naše spoznavanje tog pod-

pristupi

ručja stvarnosti. Paradigma je dakle uzorak ili obrazac našeg mišljenja kod razumijevanja neke stvarnosti i kod metodološkog posizanja u nju. Paradigma se mijenja s napretkom razumijevanja te stvarnosti i s promjenama okolnosti. Paradigma je kao auto karta za vožnju čovjekovog duha po nekom području spoznavanja, treba je mijenjati dograđivanjem cestovne mreže, svakako i kad mijenjamo pokrajinu kuda se vozimo. Thomas S. Kuhn je raščlanio promjenu paradigme uz napredovanje znanosti. Neka znanost, npr. fizika, proizlazi iz neke paradigme, npr. iz Newtonove mehanike. Po toj se paradigmi radi i napreduje neko vrijeme, sve dok se ne iscrpe svi glavni smjerovi i mogućnosti, a zatim se počinje zaplitati u suprotnosti i u sterilnu nedjelotvornost, i to sve dotle dok se ne pojavi nova paradigma koja predstavlja najprije revolucionarnu zbrku za sve dotadanje spoznaje, iako uistinu gradi na svim zaključcima prijašnje paradigme. U fizici je bila npr. nova paradigma teorija relativiteta, koja proizlazi iz potpuno novog gledanja na materiju, energiju i pokretanje valova, čime je počela nova epoha fizike i kemije.

U kršćanskoj katehezi i naviještanju dolazi sada do nužnosti promjene paradigme s prekidom više od tisućljetne pojave i činjenice „kršćanskog društva” i nastajanjem sadašnjeg „svjetovnog društva”. Pri tom je stara katehetska paradigma zemljovid za katehetsko-navještajnu vožnju po raskršćima i petljama vjerskog društva srednjeg vijeka, a nova je katehetska paradigma pak zemljovid za katehetsko-navještajnu vožnju po prometnim labirintima suvremenog svjetovnog društva. Nova se katehetska paradigma razlikuje od stare upravo toliko koliko se razlikuje život suvremene Ljubljane od života Ljubljane u Trubarovo doba.

Katehetska paradigma u kršćanskom društvu

Kršćansko mi društvo ovdje znači vrijeme i države kad je kršćanska vjera bila službena državna vjera ili da je bar politički autoritet podupire i daje joj prednosti, a osim toga u tom je društvu općenito raširena kao glavni svjetovni nazor.

U Evropi je prevladavalo kršćansko društvo od 4. stoljeća (Konstantin, 313; Teodozije, 381, odnosno 391/(2)). Trajalo je s raznim oscilacijama u Francuskoj do francuske revolucije (1789), u pravoslavnoj Rusiji do oktobarske revolucije (1917), a u mnogim je državama prestalo poslije II. svjetskog rata ili još kasnije.

Mi Slovenci smo imali kršćansko društvo od sredine 8. stoljeća, kad smo postali ovisni o Bavarcima, dakle tisuću dvjesto godina. Pokrštenje je djelomično provedeno već prije, no udomaćuje se kasnije, naročito u doba Ćirila i Metoda u drugoj polovici 9. stoljeća. U drugoj se polovici prošlog stoljeća i kod nas kršćansko društvo počelo raspadati. „Odvajanje duhova” je već jasan navještajni znak te defanzivne reakcije katoličkog društva protiv liberalaca, koji su u ono vrijeme kod nas većinom još sudjelovali u osnovnoj vjerskoj praksi. Taj nestrpljiv, iako prirodan pomak kršćanskog društva dostigao je svoj vrhunac pred II. svjetski rat, s borbeno organiziranim dijelovima Katoličke akcije, nakon čega se u našem narodu završava doba kršćanskog društva, kad je nakon rata zaista dosljedno provedena sekularizacija, nestrpljenje prema sunarodnjacima s drukčijim pogledom na svijet s marksističkom se diferencijacijom okrenula u nestrpljivost prema nemarksističkom uvjerenju, naročito kršćanskom, dakle u ponovno odvajanje duhova sa suprotnim predznakom, kao što ga je nesretnim slučajem izvodilo kršćansko društvo na svom kraju. Za nama je dakle povijest poganskih stoljeća nakon preseljavanja, tisuću dvjesto godina kršćanskog društva i četrdeset godina svjetovnog društva.

U starozavjetnoj biblijskoj povijesti odgovara vremenu kršćanskog društva vrijeme kraljeva od 10. do 5. stoljeća prije Krista i djelomično vrijeme po makabejskoj pobjedi nad helenizmom, koji je na vrhuncu prije svog kraja u Isusovo doba.

Katehetsku paradigmu u takva vremena možemo sumirati krilaticom: Kateheza je prijenos i razjašnjavanje opće vjerskog doživljaja” u kršćanskom društvu.

U toj paradigmi je istinita kateheza cjelovito življenje svakoga u društvu. Vjera je naime ugrađena u opće društvene norme, vjeronaučna škola i nauk samo objašnjavaju opći kršćanski

doživljaj, koji se uglavnom poklapa s općim ljudskim doživljajem. Budući da ta katehetska paradigma ima prividnu prednost, ta po njoj dolaze do kršćanske vjere, možemo reći, skoro svi ljudi tog društva, no ipak sadrži u sebi također uništenja. To je s jedne strane stalna i prejak kušnja za duhovnim i čak socijalnim autoritetom vjerske institucije nad ljudima, dakle jedna od Isusovih kušnji u pustinji, a s druge strane pak proturječje između općenitosti i osobnog doživljavanja vjerskog doživljaja; općeg vjerskog doživljaja naime nema, već je samo osoban, koji se međutim ne interanalizira samoinjenično iz kršćanskih normi u kršćanskom društvu.

Katehetska paradigma u svjetovnom društvu

Svjetovno ili sekularizirano društvo ovdje mi znači vrijeme i države kada kršćanska vjera nije službena državna vjera, kada je politički autoritet ne podupire i kada joj ne daje prednost, njen nauk je u društvu sasvim o rubu vrednota, ili je čak njen pogled na svijet manje vrijednosti. Takav položaj ima u odnosu na druge vjere ili ateizam.

U Evropi među kršćanskim državama najdulju tradiciju svjetovnog društva ima Francuska, dva stoljeća sa svim međupredasima i također ne tako dosljedno realizirano kao u Rusiji nakon oktobarske revolucije. Od francuske se revolucije broj država sa svjetovnim društvom postupno povećava do danas i izgleda da će se još povećavati, vjerojatno do kraja. Misaono se svjetovno društvo napaja različitim tokovima od renesansne poganske klasike, preko racionalizma i prosvjetiteljstva, teoretskog idealizma i materijalizma, socijalne revolucionarnosti marksizma, do praktičnog materijalizma potrošačkog društva, što predstavlja njegov vrh. Društveni je život u to vrijeme svjetovan, sekulariziran, ateističan, čak anti-teističan.

Mi Slovenci imamo svjetovno društvo od II. svjetskog rata, isprva naročito u veoma dosljednoj izvedbi, nenaklonjeno vjeri i kršćanstvu. U starozavjetnoj biblijskoj povijesti nalazimo usporedna mjesta s izraelskim društvom, djelomično na putu s Mojsijem kroz Si-

najsku pustinju u Obećanu zemlju i za vrijeme sudaca do Davida, izrazito pak u vrijeme babilonskog ropstva i za vrijeme helenizma. Kršćanstvo je bilo osim u novo vrijeme u sličnom položaju još od Krista do slobode u 4. stoljeću i u onim misijskim krajevima gdje evropski autoritet nije bio u skladu s misionarima, odnosno kršćanstvo je ostalo svo vrijeme u manjini.

Osnovno je pitanje kako da mi kršćani razumijemo nastup svjetovnog društva, nakon što smo već jedno tisućljeće bili naučeni na kršćansko društvo i nakon što su svi modeli života kršćanske zajednice bili porijeklom iz te paradigme. Iskustva dokazuju da u takvim primjerima vjernici mogu zauzeti više različitih stanovišta:

1. Svjetovno društvo shvaćaju i razumijevaju kao vanjsku neprijateljsku silu koju moraju nadvladati – ako imaju snage za to – vjerskom vojnom silom (križarski ratovi, muslimanski sveti rat, bojni odredi katoličke akcije).

2. Svjetovno društvo je vanjska smetnja, možda prolaznog karaktera, treba je prihvatiti i prenijeti, a s vjerom nema nikakve unutarnje veze (potrošačko društvo).

3. Svjetovno društvo i problem progona vjere je bič kazne Božje za neodgovarajuće i pogrešno usmjeravanje zajednice zajedno s njenim vodstvom, istovremeno je i Božji dar pročišćenja i novih mogućnosti za kršćansku duhovnost (babilonsko ropstvo).

Ja prihvaćam život u svjetovnom društvu sa stanovišta tog zadnjega, dakle kao bič pročišćavanja i kao dar mogućnosti obnove. Koncilska me teologija u tome podupire. Ako pak idemo s tog stanovišta, možemo katehetsku paradigmu u svjetovnom društvu sumirati ovakom krilaticom: S cjelovitim produblivanjem životnih doživljaja kateheza ostvaruje tlo za kršćanski vjerski doživljaj u svjetovnom društvu.

Dakle nova paradigma proizlazi iz činjenice da kršćanskog vjerskog doživljaja nema u okolini, ukoliko ga međutim tko ima, između njega i njegovog svakidašnjeg svjetovnog doživljaja postoji ponor u njegovoj svijesti. Raščlanjivanje vjerskog ravnjanja kod vjernika u današnje vrijeme često dokazuje da je čak to njihovo vjersko ravnjanje sekularizirano: više potrošačko nego kontemplativno, više običaj nego slo-

boda, više osobni obrambeni mehanizam nego stvaralački dijalog s Bogom kroz životnu istinitost. Osim toga je vjerovanje u tom slučaju s jedne strane individualizirano, a s druge pak strane masovno organizirano. Budući da su i ova dva oblika legitimna u kršćanskoj praksi, ipak se radi o dvije krajnosti koje pretpostavljaju sredinu: vjerski život kroz osnovnu grupu ljudi. Samo osnovne grupe ljudi, to jest obitelj i drugi oblici male bratske zajednice, rodno su gnijezdo za pridobivanje i prijenos vjerskog doživljaja.

Opisano stanje je posve drukčije od onoga u kršćanskom društvu iz kojeg proizlazi stara katehetska paradigma. Svi modeli kateheze i navještenja oblikovani su po staroj paradigmi. Kateheza nastoji još uvijek razjasniti vjeroučenicima vjerski doživljaj. Katehete pak nisu slijepi i vide da gluhe i nijeme uče pjevati; grade na vjerskom doživljaju, a nega pak vjeroučenici nemaju. Na to katehete, u neprilici, pokušavaju po logici stare paradigme nadoknaditi ono što nedostaje, to znači kod vjeronauka ostvarivati vjerski doživljaj, kojim bi prekrili vjetovno ili pak s njim bar učinili novi paralelni doživljaj svakidašnjem svjetovnom.

Vjeronaučnom školom, katehezom i drugim oblicima organiziranog crkvenog navještenja nije moguće vjeroučenicima nadomjestiti vjerski doživljaj koji nedostaje u svakodnevnom životu osnovnih grupa, pa da i koristimo za to još mnogo sati vjeronauka i da je on tako odlično metodički izveden, kao što ga je izvodio s Goerresom jedan od najvećih poslijeratnih katoličkih kateheta na svijetu K. Tillmann, koji je u skladu s tim životnim zaključkom počeo pripravljanje putove katehezi po novoj paradigmi. I ako ovome ili onome kateheti uspije prekriti životnu zgradu svjetovnih doživljaja kod vjeroučenika to je plod kiselog i trpkog karaktera; nije to slobodna vjernost djeteta Božjeg i zajednice vjernih usred svijeta, već obrambena grčevitost s istinitim privzukom čuđaštva i bolesti, omamljiv bijeg iz stvarne okoline po principu sekte, koja je u dijametralnoj suprotnosti s Božjim utjelovljenjem u prostoru toga svijeta ili pak šizofreničko razdjeljivanje doživljaja unutar čovjekove svijesti na vjerske i svjetovne, pri čemu ostaje u čovjeku bar pod-

svjesni osjećaj manje vrijedne vrijednosti i grčevitog ravnanja u svijetu. Doživljaj ovog stoljeća dokazuje da je upotrebljavanje katehetskih modela, koji proizlaze iz stare paradigme zaštita koja s boli gleda na nekadašnja lijepa vremena i na gubljenje prostora. Zato je jedino razumno prijeći na oblikovanje novih navještajnih modela, koji proizlaze iz nove paradigme. Ova je nova paradigma usredotočena na konkretan čovjekov doživljaj, onakav kakav jest; to je pak svjetovni osobni i društveni doživljaj.

Kako se takva kateheza koja izvire iz nove paradigme, dakle iz čovjekova svjetovnog doživljaja, poklapa sa sadržajem Božje objave? Proizlazeći iz osnovne dogmatičke činjenice Božjeg stvaranja i otkupljenja da „Gospodinova je zemlja i sve na njoj, svijet i svi koji na njemu žive” (Ps 24), ta paradigma pretpostavlja da nema ništa izvan „Božjeg prostora”, samo naš osjećaj za spoznanje Božjeg govora u svom životu, u povijesti zajednice i u prirodi može biti da je otupio. Dakle kateheza po novoj paradigmi radi na principu realnosti – a taj je opet u skladu s teološkim principom utjelovljenja – time što joj stoji na raspolaganju: metodološkim pristupom čovjeka svome živom doživljaju na takav način da će ga obrađivati do humusa otajstvene sakralne raširenosti i na takav će ga način moći posijati sjemenom kršćanske objave.

Po toj su paradigmi katehizirali svi vjerski geniji svih vremena; u starozavjetnoj povijesti naročito proroci, na izraziti način Isus i Prva Crkva, veliki duhovi kršćanstva, a među misijskim su primjerima značajne kineske misije s kraja 16. i početka 17. stoljeća (Ricci), u novije vrijeme biblijski, liturgijski i povijesni pokret prije Koncila, francuski pastoralni djelatnici, cjelokupni 2. vatikanski koncil i obnoviteljski tokovi poslije njega.

Na koju i kakvu katehezu mislimo kad govorimo o promjeni tisućljetne katehetske paradigme; na katehezu djece, omladine ili odraslih, na propovijed u zajednici ili na predavanje, na katehetsko doživljavanje u osnovnoj grupi, na osobni pogovor o vjeri ili na osamljeno tražanje čovjeka, odnosno na njegovo produbljenje vjere?

Odgovor glasi: na svu katehezu i na naviještanje uopće. Svakako, mjerilo je kateheza od-

raslih i adolescenata u svim svojim oblicima, dok kod djece treba uzeti sve u prilagođenoj mjeri, ta radi se kod njih do puberteta više o heteronomnom usmjeravanju („dresuri”) nego o autonomnom prihvatu. Time svakako ne mislim potcjenjivati katehezu djece, ta i ona je preko potrebna, već samo upozoravam na suštinsko drukčiju podlogu doživljavanja za vjerovanje kod njih, nego što je to kod odraslih; djeca su Bogu draga kao takva, no vjerovanje je međutim najzahtjevnija aktivnost odrasle čovjekove svijesti.

Kod kateheze po novoj paradigmi od osnovnog je značenja da iz nje proizlazi kateheza nas samih, kateheta. Odlučujuća je naša vlastita misaonost. Mi smo katehete naime u svojem donekle odijeljenom odgoju još zadržali misaonost kršćanskog društva, tako da smo od raširenosti svjetovne misaonosti vjerojatno još daleko, te je ne možemo opaziti kao što to čine drugi ljudk. Odavde opasnost da kao „posljednji Mohikanci” živimo u jučerašnjoj misaonosti i da iz njenog vidika također katehiziramo, dok uši vjeroučenika više ne čuju „to zvono”. Dakle prvi zadatak kateheze po novoj paradigmi je kateheza nas samih, nakon toga odraslih i omladine. Pri tom će se dogoditi da ćemo samočinično primjenjivati najodgovarajući način za djecu, ta uvijek se iznova dokazuje: odgojne smetnje djece uvijek su odraz roditeljskih smetnji. Zato je rad s djecom ne samo besmislen već i neuspješan i nemoguć; čim se odgoje roditelji ili učitelji nestaju i odgojne smetnje djece kao proljetni snijeg. Možda još kratko razmišljanje kako uskladiti vremenske promjene katehetske paradigme s trajnim prisustvom vjere.

Vjerski sadržaj, čovjekova duhovnost, vjerska zajednica – Crkva..., sve je to trajno prisutna umjetnost i čovjekovo spoznanje kroz vjekove. Međutim tokovi umjetnosti se mijenjaju, mijenjaju se misaoni pristupi i mijenjaju se znanstvene paradigme. Tako se mijenjaju i paradigme u vjerskoj praksi konkretnog vremenskog, mjesnog i socijalnog presjeka. Kako je bilo besmisleno graditi u vrijeme baroka gotsku katedralu, tako je u svjetovno vrijeme bez smisla katehizirati po deduktivnoj metodi stare paradigme, jer je to vrijeme afirmacije individualizirane čovjekove osobnosti i društvene

vjerske skepse, ako već ne i nevjere. Treba međutim istaći da tokovi umjetnosti ne mogu sebi proturječiti niti se mogu međusobno natjecati; tako je također i s paradigmatama koje se mijenjaju na području katehetske metodike.

SHEMATSKO RAZGRANIČENJE IZMEĐU PARADIGMA:

Paradigma

Stara:

- Kateheza je prijenos i razjašnjavanje općeg vjerskog doživljaja u kršćanskom društvu.

Nova:

- Kateheza ostvaruje cjelovitim produbljivanjem životnih doživljaja tlo za kršćanski vjerski doživljaj u svjetovnom društvu.

Društvene značajke

- Kršćanstvo je jedini dozvoljeni pogled na svijet, ili bar ima prednost.
- Kršćanstvo je sa svojim naukom i vrednotama osrednja norma.
- Vjerni su većina, nevjerni su manjina.
- Opći čovjekov doživljaj je istovremeno i kršćanski.
- Prevladavaju: dogmatizam, tradicionalizam, stabilnost, odnosno spor društveni razvoj, formalizam i ritualnost, otupljeni smisao za duhovnost.
- Vjera daje u javnost bogatu autonomnu kulturu.
- Sve više raste vrijednost primjene religije (jozefinizam, kršćanske stranke, amerikanizam), a nestaje duhovnost.

- Kršćanstvo je manje vrijedan pogled ili pak jedna od vjera koje su pak kao takve manje vrijedne.
- Kršćanstvo je „osobno čuvstvo”, „arhaičan i predznanstveni oblik svijesti”, „otuđujuća ili neprijateljska sila”.
- Vjerni su manjina, nevjerni ili nekršćani čine većinu.
- Kršćanskog doživljaja (skoro) nema, opći čovjekov doživljaj je svjetovan.
- Prevladavaju: relativizam, agnosticizam, prakticizam, racionalizam, individualizam, odnosno kolektivizam, raste potreba za iskrenom duhovnošću.
- Vjera je relativno skrovita, kulturu obogaćuje iz unutrašnjosti kao sol i kvasac.
- Jezgra vjernosti je duhovnost, zajednica se udaljuje od instrumentalizirane vrijednosti primjene u društvu.

Osobni i povijesni doživljaj

- Kršćani imaju osjećaj normalnosti, drugi pak osjećaj da su na nebu, osjećaj manje vrijednosti i da se u njih prstom upire.
- Vjera se od općeg ravnjanja ugnijezdila u osobno doživljavanje i doživljaj.
- Zajednica vjernih je relativno masovna.
- Prevladava tradicija kao konformizam neposrednoj društvenoj praksi.

- Kršćani imaju osjećaj da su na rubu, da su manje vrijednosti i da su zapostavljeni, a nevjerni ili drugovjerci osjećaju normalnosti.
- Vjera iz jezgre snažnog osobnog doživljavanja osvjetljuje stvarnost i određuje ravnjanje.
- Zajednicu vjernih sastavljaju individualizirane osobnosti.
- Prevladava tradicija kao živa pov. uspomena, od početka do danas, svojim smisaonim imperativom.

Opaska: Ponor između vjere i svakodnevnog života, koji II. vatikanski koncil pribrojava među najveće zablude našeg vremena (Crkva u suvremenom svijetu, 43), i inače je stalna opasnost; i to tako da u kršćanskom društvu ortopraksija (ispravno ravnanje) zaostaje za ortodoksijom (ispravni nauk), u svjetovnom se društvu osjeća veliko pomanjkanje kod prihvata nauka, iako

je moralno ravnanje relativno jednako odgovarajuće kao i u kršćanskom društvu, u sadašnje vrijeme, pak, kad je društvo svjetovne naravi, a vjerski modeli još uvijek iz stare paradigme, taj je ponor naročito podvajanje čovjekova doživljaja u šizofreniju između svjetovnog i vjerskog doživljavanja životne stvarnosti.

K A T E H E Z A

- Vjerski doživljaj kroji opći čovjekov doživljaj.
- Sav javni život je kateheza, vjeronaučna škola i vjeronauk su samo objašnjenje toga.
- Do vjerovanja s lakoćom dolazi većina ljudi.
- Vjerska pripadnost je nerefleksivna u smjeru: od institucije preko zajednice do osobnosti.
- Jača se organiziranost, smanjuje se osjećaj za duhovnost.
- Živo pitanje: kako doći do Božjeg milosrđa (Luther)?
- Katehetski smjer: od kršćanskog javnog mnijenja s bogoslužjem, preko katehetskog objašnjavanja i samočinjenične vjerske prakse do osobne vjerske svijesti.
- Znak prednosti Božje je sakramentalizacija.
- Opasnost: razvodnjavanje.
- Značajan biblijski citat: „Gospodine, čak nam se i zli duhovi pokoravaju u tvoje ime!” (Lk 10,17)
- U prispodobama: Što učiniti s vodom u preobilju za kišna vremena?
- Stalna žetva i uživanje hrane, s lakoćom vode u razmaženost i preveliko uživanje hrane.
- Vjerski doživljaj raste cjelovito iz obrađenih površina općeg čovjekova doživljavanja i u nj se opet vraća.
- U javnosti nema osjećaja za sveto, zato je preduvjet uspješnosti vjeronauka utrti put čovjekovoj otvorenosti za otajstvo svetoga.
- Do vjerovanja s naporom dođe manjina.
- Vjerska pripadnost je utemeljena po osobnosti, odnosno u smjeru: od osobnosti u zajednici do institucije.
- Duhovna angažiranost se povećava, organiziranost je slaba.
- Predvladavajuće pitanje: kako doći do čvrste točke egzistencije koja je most doživljavanja Boga?
- Katehetski smjer: od produbljivanja svakidašnjeg svjetovnog doživljaja do osjećaja za sveto, preko kršćanskog razjašnjenja doživljenog u zajednici do bogoslužnog slavlja.
- Znak prednosti Božje je svjedočenje osoba, koje su osobno produhovljene usred svjetovne svakidašnjice.
- Opasnost: zatvaranje u sektu.
- Značajan biblijski citat: „Vjerujem! Pomozi moju nevjeru!” (Mt 9,24)
- U prispodobama: Gdje i s čim bušiti kroz isušenu površinu do izvora u suši?
- Kultiviranje puste zemlje i sjetva, zbog pomanjkanja i pothranjenosti lako vodi u malodušno samoubojstvo ili u nasilje zbog gladi.

NEKE MOGUĆNOSTI KATEHEZE PO NOVOJ PARADIGMI

Novost katehetske paradigme, kako smo je opredijelili za svjetovno društvo, naročito je metodička, ako hoćete tehnološka, iako je u osnovi tijesno srasla također s fenomenologijom navještajnog sadržaja. Kao katehete nas svakako zanima upravo ta metodička, odn. tehnološka strana, dakle konkretna izvedba nove paradigme u svakidašnjoj katehetskoj praksi sekulariziranih ljudi koji rastu i razvijaju se i odraslih.

Zaustavit ćemo se na šest temeljnih odgojnih sredstava ili katehetskih mogućnosti po novoj paradigmi. Te su: zajednica, dijakonija, vjersko obrazovanje, moralnost, meditacija i proslava blagdana. Zašto se ne zaustaviti kod sakramenata koji su osnovna kršćanska sredstva, dakle osnovna odgojna sredstva za kršćaninov hod za Kristom?

Iz više razloga: sakramenti spadaju u kršćansku zajednicu – Crkvu, koja je i sama, kao takva, prasadakramenat; dakle posredno su uključeni u raspravljanje. Takvo raspravljanje pretpostavlja vjeru, prvi zadatak kateheze u sekulariziranom društvu o kojem govori, a treba pripremati suvremene pristupe i putove do vjere, nove praembule fidei ili, ako hoćete, rad Ivana Krstitelja. Zar se nije pokazalo u posljednjem stoljeću da hipertrofija sakramentalizacije u spoznanju vjere i temelja čovjeka za nju ne produbljuje vjeru i temelje čovjeka za nju, i da ne zaustavlja smanjenje vjernosti u zapadnom društvu? Sakramenti su metoda za Božji život vjernih u Crkvi, dok je zadatak kateheze u svjetovnom društvu, o kojem sada govorimo, metoda pripreme čovjeka na vjeru.

Pogledajmo razliku između stare i nove paradigme kod primjene tih sredstava u katehezi. Uzmimo npr. dijakoniju, to jest kršćansko služenje onima kojima su potrebna dobra djela.

Razlika je već u naslovu. Po novoj paradigmi glasi „dijakonija kao kateheza”, a po staroj „kateheza za dijakoniju”.

Kateheza za dijakoniju u kršćanskom je društvu učinila vjeroučenike tjelesnim i duhovnim djelima milosrđa. Time im je stavljala pred oči spisak najpotrebnijih i najpreporučljivijih dijakonijskih dužnosti. Da dijakonijske dužno-

sti pripadaju kršćanskom životu bilo je tada samo po sebi razumljivo, zato se kateheza s time nije bavila u prevelikoj mjeri. Kršćanska su dobra djela jednostavno bila ugrađena u strukturu svagdašnje organiziranosti čovjeka u tadašnjem društvu. Štoviše, samo kršćansko vjeronje je bilo samo po sebi razumljivo. Ako primjenjujemo prisposobu stabla, gdje je vjeronje korijen, dužnost dobrih djela deblo, konkretni „tjelesni i duhovni čini milosrđa” pak lišće i cvjetovi, tadanjoj katehezi uopće nije bilo potrebno baviti se korijenima stabla, niti rastom debla – sve je to bilo samo po sebi razumljivo – već s lišćem i cvjetovima tekuće godine na stablu.

Danas je u svjetovnom društvu obratno. Korijenja tog stabla (vjeronanja) kao da nema, zato također stablo, koje ljudi inače poznaju (dobrotvornost, solidarnost) ne dovode u vezu s korijenom (s Bogom). Konkretnih cvjetova i lišća (dobra djela) bilo je i tada kao i danas i na nekakav je način sudjelovao svaki čovjek. Svakako da činimo dobra djela, odnosno dobivamo ih od drugih, po „spisku” koji je aktualan. Nekad je bilo dobro djelo dati siromahu pola kaputa (sv. Martin, oblačiti gole), no danas su kod nas odijela ili haljine, koje su izvan mode ili tek malo ponošene, za primaoce ponižavajući dar, danas smo svi gospoda! – jednostavno si oslobađamo ormar dajući robu Crvenom križu. S druge pak strane ako susjeda čuva nekoliko sati dijete, jer mama ide zubaru, veliko je dobro djelo; tako to doživljava ona i tako doživljavam ja, ako se za to „žrtvujem”.

Što je dakle zajedničko kod dobrih djela nekad i danas? Zajedničko je:

1. I onda i danas je svaki čovjek doživio neko dobro djelo na svojoj koži. I inače je doživio s obje strane: da mu je drugi učinio nešto dobro kad mu je bilo potrebno i da je sam nekome, koji je bio u potrebi, svjesno učinio nešto dobro bez računice.

2. Ljudi su i onda i danas iskusili dobrotu za veliku i važnu stvar u životu. Pojednog čovjeka cijene naročito po dobroti. Čovjekova psihosocijalna zrelost mjeri se po tome koliko je prerastao svoj dječji narcizam. Društveni suživot nije moguć bez velike mjere solidarnog dijeljenja životnih sredstava. Općenito govoreći:

iskustvo dobrote, davanja i primanja, povezano je sa suštinom čovječjeg života i suživota.

3. Traje kroz vjekove uz dobrotvornost i usku povezanost sa židovsko-kršćanskom vjerskom objavom i doživljavanjem Boga. Cijelo je Sveto pismo prožeto tih duhom. Za primjer evo nekoliko izražajnih mjesta:

„... podijeliti kruh svoj s gladnima,
uvesti pod krov svoj beskućnika,
odjenuti onoga koga vidiš gola,
i ne kriti se od onog tko je tvoje krvi.
Tad će sinuti poput zore tvoja svjetlost
i zdravlje će tvoje brzo procvasti.
Pred tobom će ići tvoja pravda,
a slava Jahvina bit će ti zalaznicom... (Iz 58,
7–8 i uopće cijelo to poglavlje).

U 25. poglavlju Matejevog evanđelja to je veoma izraženo u posljednjem sudu, gdje je na poseban način istaknuto:

„Zaista, kažem vam, meni ste učinili koliko ste učinili jednomu od ove moje najmanje braće” (40) i „Zaista, kažem vam, ni meni niste učinili koliko niste učinili jednomu od ovih najmanjih” (45).

Ili: „Što koristi, braćo moja, ako tko rekne da ima vjeru, a djela nema? Zar ga vjera može spasiti? Ako su neki brat ili sestra goli i bez svagdašnje hrane, pa im netko od vas rekne: 'Idite u miru, utoplite se i nasitite se!', a ne dadnete im ono što im je potrebno za tijelo, što to koristi? Tako je i s vjerom: ako nema djela, mrtva je u samoj sebi. Naprotiv, reći će netko: 'Ti imaš vjeru, a ja imam djela. Dokaži mi svoju vjeru odvojeno od djela, a ja ću tebi dokazati svoju vjeru djelima! Ti vjeruješ da ima samo jedan Bog. Dobro činiš! I đavli to vjeruju i – dršću.'” (Jak 2,14–19).

Tu se pak otkriva mogućnost kateheze u svjetovnom društvu po novoj paradigmi. I po toj logici:

– Dobra su djela u tijesnoj povezanosti s odnosom između Boga i čovjeka: „gdje je dobrota, tamo je Bog”.

– Svaki današnji sekularizirani čovjek ima neko osobno iskustvo dobrog djela, kojega je bio sudionik u tjeskobi i koje je sam učinio potrebnima.

– Dakle to je njegovo iskustvo teren na kojem čarobni štapić kršćanske objave može po-

kazati da je moguće slijediti to iskustvo i doći do susreta s Bogom.

Sušтина dijakonije kao kateheze po novoj paradigmi možemo ilustrirati i prisposodobom. Osobno je iskustvo dobrote, koje tražimo u svojoj savjesti, kao potok koji ovlažuje svakidašnji svjetovni život svakog čovjeka bilo vjernika, bilo nevjernika. Ako pak idemo natrag slijedom tog iskustva, kao da hodamo uzvodno kraj potoka, do izvora, i ako smo dovoljno osjetljivi na veličinu dobrote, dolazimo do područja svetoga u životu. Kad se tu sretne oko s otajstvom izvora, već je uprto u Božja leđa – nepoznatost Božje gore Horeba, ispod koje se rađa potok. Kršćanstvo ima za nju otkriveno ime: bogatstvo bezuvjetne Božje dobrote.

Tu bi svakako trebali podrobnije raščlaniti i prikazati hod uzvodno, kraj potoka do izvora; dakle metodu kako produbljivati vlastita iskustva dobrote do otajstva Svetoga. To bi zahtijevalo samostalno raščlanjivanje u posebnom predavanju, zato ćemo ovdje navesti shematsku formulu. S pozornošću memorije proživimo svoja glavna iskustva dobrote u životu. Uz ta doživljavanja zaustavimo se toliko da ih prihvatimo do one granice do koje smo u stanju. U tome nam mogu pomoći sva različita suvremena spoznanja o tome. Što više tragamo i što bolje spoznajemo najrazličitije vidove neke činjenice, tim nam se veličanstvenije otkriva. Što dalje to bolje doživljavamo: Ta moja iskustva dobrote su nešto veliko! Nešto važno! Nešto osnovno za moj život i suživot s drugima. Bez dobrote nije moguć opstanak ljudi! Moja iskustva dobrote su veća od mene, veća su od čovječanstva! Dobrota je dar koji čovjek ne može priskrbiti. Prerasta ljudske mogućnosti. To je prekrasna činjenica pred kojom zastaješ s čuđenjem, tako da se na njen račun napiješ vina (za rođendan npr. uz dar života) ili skineš kapu pred njom i poklekneš. Tako dolazi čovjek na područje svetoga, sakralnoga u svom svagdanjem životnom iskustvu, a to je područje jedina plodna zemlja, gdje može doći do roda iz sjemena Božje riječi u stotrukoj mjeri.

Evo, prikazali smo jedan od šest navedenih odgojnih sredstava kateheze po novoj paradigmi. Isto važi i za sve ostale: zajednicu, dijakoniju, vjersko obrazovanje, moralnost, medita-

ciju i proslavu blagdana. O svakome od njih samo nekoliko teoretskih „iskrica” – kao poticaj za raspravljanje:

Zajednica kao kateheza. Suvremena svjetovna činjenica: Današnja (transformacijska) kriza osnovnih čovjekovih grupa (braka i obitelji, prijateljstva s posla, prijateljskog druženja) koja je vjerojatno osnova svim krizama. Svatko ju doživljava, iako seže dublje, kao što se možemo osvjedočiti. Potreba suvremenika za dobrom ljudskom grupom je silna.

– Vjerska raširenost: Židovsko-kršćansko vjerovanje je suštinski vezano za zajedništvo. Svako zajedništvo izvire iz osnovnih čovjekovih grupa i uvire se u njih. Osnovne vjerske grupe u našim okolnostima nastaju posredstvom dobrog zajedničkog rada, a ne iz eruptivne spontanosti primarne sile (kao npr. u Latinskoj Americi ili Africi).

– Katehetski put: Doživjeti dobru ljudsku zajednicu u zajedničkom vjerskom radu i zatim u osnovnoj vjerskoj grupi te to iskustvo produžiti u otajstvo odnosa JA–TI s Bogom.

– Opasnost: ograničavanje na duhovnu uskogrudnost i socijalno zatvaranje u sektu.

Dijakonija kao kateheza.

– Suvremena svjetovna činjenica: Svaki čovjek ima iskustvo dobrote koju je primio ili sam dao.

– Vjerska raširenost: „Gdje je dobrot, tamo je Bog”.

– Katehetski put: Produbiti vlastito iskustvo dobrote do otajstva Svetoga i obrazložiti to u svjetlu objave.

– Opasnost: bolesno podjarmljivanje drugoga s tobožnjom dobrotom, koja je u stvari bolesni obrambeni mehanizam u međusobnom odnosu.

Vjersko obrazovanje kao kateheza.

– Suvremena svjetovna činjenica: Zapadna je kultura tako racionalna, da čovjek ne može u njoj ništa prihvatiti i uskladiti u jedinstvenu cjelovitost svojeg iskustva, jer ne spoznaje kao pametno u cjelini svoga spoznanja.

– Vjerska raširenost: Židovsko-kršćanska objava je bila potpuno intelektualno dovršena do visine svoga vremena.

– Katehetski put: Doživjeti pametnost vjerovanja. Vjersko obrazovanje, odnosno razum-

no razmišljanje o vjeri, ne smije zaostajati za razinom čovjekove opće i stručne izobrazbe.

– Opasnost: Teologizacija vjere kao jalov pokušaj da je kršćanstvo „znanstveni pogled na svijet”, što je druga krajnost od gole čuvstvene vjere, iracionalizma, naivnosti i praznovjerja.

Moralnost kao kateheza.

– Suvremena svjetovna činjenica: ravnanje u skladu s prirodom stvarnosti je progresivno, svako drugo ravnanje pojedinca i društva zalazi u slijepu ulicu. Čovjek neposredno doživljava pravilnost svog ravnjanja u svojoj savjesti – svijesti.

– Vjerska raširenost: Bog je svet i jedini dostojan odnos s njim je moralnost, to jest pravilno ravnanje, odnosno pokorna poslušnost.

– Istinski put: produbiti vlastita iskustva pravilnog moralnog ravnjanja do kontemplativne zahvale i također iskustva pogrešnog ravnjanja u cjelovitoj pokornoj poslušnosti.

– Opasnost: moralni voluntarizam.

Meditacija kao kateheza.

– Suvremena svjetovna činjenica: Čovjekova potreba za smisaonom cjelinom svog iskustva i za duhovnošću je postojana točka koja u suvremenom svjetovnom društvu postupno prerasta u sve veću žed.

– Vjerska raširenost: Sjeme židovsko-kršćanske objave pretpostavlja osjećaj za otajstvo Svetoga u svakidašnjem životu i njegov se porast poklapa s duhovnošću.

– Katehetski put: Doživjeti da je za živ odnos s Bogom potrebna disciplina kod sistematskog produbljivanja cjelokupnog življenja što od vremena do vremena rađa trenutke vrhunskih vjerskih doživljavanja i iskustava.

– Opasnost: duhovna samodopadnost i voluntarizam.

Proslava blagdana kao kateheza.

– Suvremena svjetovna činjenica: Proslava je suštinska prapotreba svake ljudske zajednice, jednako kao i rad. Danas je proslava blagdana u izrazitoj transformacijskoj krizi svojih modela.

– Vjerska raširenost: U proslavi se posadašnjuje povijesni spomen svih vjerskih iskustava prošlosti, u njoj su pretočena sva vjerska iskustva zajednice i to sve zagara kao bogočašće.

– Katehetski put: Doživjeti trijeznu opojnost kršćanske zajednice u proslavi: osobnu,

obiteljsku i zajedničku te u liturgiji.

– Opasnost: ideološka ili socijalna omama

kao druga krajnost moralističko ritualističke
proslave.